

Poezie și filosofie. Bacovia și Cioran

Prof. Melinte Mihaela
Liceul de Transporturi Auto „Traian Vuia” Galați

La o lectură atentă, se poate constata o evidentă consubstanțialitate a liricii bacoviene cu meditațiile filosofice din scrierile de început ale lui Emil Cioran. Ambii au imprimat compexelor existențiale –observă Ion Simuț– sentimentul tragic „al neajunsului de a exista”. „Filosofia bacoviană are ca obiect nu ființa, ci neființa, nu existența, ci neantul. Universul bacovian nu-și sporește blagian misterul, ci se goleşte de orice sens pe care l- ar avea, până la absurd și derizoriu“, după cum scepticismul iremediabil, lirismul negativității definesc panseurile lirice ale lui Emil Cioran din *Pe culmile disperării* (1943), *Amurgul gândurilor*(1940), *Silogismele amărăciunii* (1952).

Am putea vorbi despre Bacovia, al cărui chin nu cunoaște finalitatea mântuirii, folosind cuvintele lui Emil Cioran: „Poetul nu-i trist, ci lumea toată-i tristă în el”. Autorul *Plumbului* trăiește într-o lume alienată și alienantă, într-un spațiu aflat sub zodia morții, reprezentat în lirica sa de „cavou“, „cimitir“, „abator“, pustiu oraș de provincie și se retrage în sine, destrămându-se sub incizia propriilor neliniști:

Aici sunt eu

Un solitar

Ce-a plâns amar

Și-a plâns mereu. Cu-al meu aspect

Făcea să mor,

Căci tuturor

Păream suspect.

(Epitaf)

C. Ciopraga subliniază drept element relevant în acest sens „că la Bacovia, poezia se manifestă ca un lamento prelung, obsesiv, dând curs unei emoții descendente”.Proprii registrului său de imagini, căderile și plânsetul se împletesc într-o simbolică a disperării. Pe verticalitatea spațiului bacovian–o adevărată *Arcadie în negativ* (Alex. Mușina)–se instituie frecvent căderea, ca un fenomen implacabil al cufundării în abis: „cad ploi”, „ninsori”, „cad sorbii”, „stele albe”, „lacrimi roze, de cristal”, potențând sentimentul damnării: „Vorbește încet, pășește încet/Că totul cade cu o jale nouă.”(*Belșug*)

Înstrăinarea, solitudinea, ieșirea din cursul vieții sunt la Emil Cioran paradigme ale căderii în timp, cădere ce semnifică ieșirea din veșnicie și intrarea în vremuire. Ceea ce unifică multitudinea de obiecte în cădere, la Bacovia este un sunet straniu repetat ca plâns. Plânsul, cădere sonoră e perceput ca realitate tragică a lumii întregi, într-un cadru spațio-temporal angoasant.

Viziunii bacoviene îi putem găsi un corespondent în confesiunea filosofului excedat de precaritatea vieții, pentru care „lumea este produsul unei căderi spre cer”, care spre deosebire de poet, nu exclude încercarea de adjudecare a condiției paradisiace: „Într-o lume de măracini, parcă sunt o salcie ce-și plânge crengile spre cer”.

La Bacovia plânsul sufletului este analogic celui nocturn al frunzișului de toamnă. Plânsul naturii, argumentat de sinistrele chemări ale corbilor, se încorporează în spațiul eului poetic, ce devine el însuși *prezență cutremurată de melosul neantului*.

„În cercul lumii comun și avar...

Mă zguduie de mult un plâns intern“.(*Vobiscum*)

Poetul rătăcește în acest „nicăieri universal“, sfârtecat de acuitatea nemiloasă a *sunetului plâns*, implorând:

„O nu mai cânta armonie pribeagă,

Că plâng, și nu știu unde să mă duc,

În toamna care plânge pe-o veche modestie”;(Nocturnă)

Expresia durerii, a dizarmoniei, a solitudinii în dimensiuni universale, cosmice, o putem descifra și în metafora ploii din *Lacustră*, metaforă-simbol ce sugerează o suprapunere în plan semantic a plânsului și a ploii. Dar cine este materia al cărei plâns e auzit de poet? Materia se plânge, oare, pe sine? Sau își plânge poetul îndepărtat de concretul existențial, pe acela ce trăiește „cu el și în el” ? Materia ar putea denumi entitatea originală, situată dincolo de lume și de om, din care derivă orice ființare. „Materia pare a fi însăși «Ființa», iar plânsul, adevărul condiției sale, starea tragică absolută”.

Plânsul deține în lirica bacoviană, în special în volumul *Scânteii galbene*, frecvența maximă, termenul revenind insistent, în asociații ce exprimă un „patetism reprimat.”

„În parc regretele plâng iar...”(*Decor*)

„Clavirele plâng în oraș...”(*Toamna*)

„Plângeam și rătăceam pe stradă”(*Fanfara*)

„Oh! Plânsul tălângii când plouă!”(*Plouă*)

Sunetul funebru al materiei în cădere plângândă, îl regăsim în multe dintre poeziile lui Bacovia, dar niciodată cu bruschețea șocant-revelatoare din *Lacustră*. Aici, cuvintele par a fi izvorâte din însăși durerea firii pentru a transmite omului psalmodica durere. Metafore cu rol personificativ și hiperbolizant ca „Materia plângând” (G. Bacovia)–„materia gemând”(E. Cioran) semnifică o revelație negativă a eternității, adică o revelație a neantului, a morții, viziune consonantă imaginii somnului adânc al sicriilor de plumb, care sugerează „materia surpată definitiv, implacabilă în ea însăși”.

Eul liric își recunoaște propria-i prăbușire în neantul lacrimal pe care îl aude curgând peste sine. În plânsul omului – replica plânsului cosmic – se remarcă perpetua insinuare a neființei în ființă, a neantului în viață. Plânsul materiei sfâșaiate de durere și plânsul celui care presimte moartea, marchează două momente ale aceluiași proces. Ceea ce se aude –„aud materia plângând”– este egal cu ceea ce se face auzit– „și plâng și eu”– transcendența însăși primind chipul vag al plânsului continuu:

Tot astfel proza filosofică cioraniană conține adevărate meditații existențiale bacoviene, care sună ca versuri: „Regret ceva ce a murit / în mine și din mine”; „Și orice suferință adevărată e o prăpastie; „Cum o să mă înghită, pe veci, noaptea fără de margini /a acestei lumi!”; „Nu vreau/ să mai știu/ de nimic”; „Și ce s-ar putea alege altceva? / Ce se poate alege/ altceva/decât nimicul?/ Sunt nemulțumit de orice...”

Omul cioranian și omul bacovian fac parte din categoria oamenilor de la marginea existenței. Mișcarea lor esențială este aceea de la centru către periferie. De aici, de la margine, din depărtare ei privesc „cercul lumii comun și avar”. Ajunși în centrul cercului pe circumferință, parcurg un traseu circular cufundați într-un plictis fără ființe sau obiecte. Ei au o conștiință plutitoare care uită omul care îndură moartea. „Mai ireală decât o stea percepută într-o halucinație ea sugerează condiția unei piruiete siderale – în timp ce pe circumferința vieții sufletul se plimbă neântâlnindu-se decât pe sine și neputința-i de a răspunde la chemarea Golului.”

Omul de la marginea existenței descoperă golul inimii în fața golului timpului – două oglinzi care reflectă față în față imaginea unică a nimicniciei. Crediința lor e că tot ce se face pe pământ izvorăște din plenitudinea vidului, dintr-un mister al Nimicului: În afară de Creație și Distrugerea lumii, toate încercările sunt nimicuri.”

Bacovia vorbește și el de golul singurătății, al cărui ucis se consideră.

Emil Cioran, în *Amurgul gândurilor*, spunea: „Dezlipirea muzicală de lume subțiază obiectele în fantome; nimic nu se mai întâmplă în preajma ta și ochii nu mai sunt în slujba ființelor. Ce să mai vezi, când totul se întâmplă departe? Tristețea - deficiența optică a percepției...”.

Același Cioran, într-o altă reflecție personală din *Amurgul gândurilor*, afirma: „E atâta voluptate muzicală în dorul de moarte, c-ai vrea nemurirea numai pentru a nu o întrerupe. Sau de-ai găsi un mormânt în care s-o continui, să mori nesfârșit în dorul de a muri! Căci niciun amurg marin și nicio melodie terestră nu pot înlocui creșterea destrămată și poezia evanescentă a muririi”. Eul poetic bacovian preferă moartea în finalul unei simbioze de toamnă nervoasă și dezolantă în care ultimul suflu este rezervat muzicii: „Palidă, toamna nervoasă, cântând a murit / Îmi cade vioara și cad ostenit, / Iar toamna, poetă, cântând a murit” (*Toamna murind*). Toate toamnele bacoviene sunt sortite morții. Ele sunt reci, ploioase și putrede, grădinile orașului provincial plâng și-și aruncă frunzișul peste oraș, muzica este devastatoare, iar tristețea și boala sunt atotstăpânitoare.

Monotonia bacoviană frapantă pentru toți exegeții poetului, nu provine din așa-zisa simplitate a posibilităților estetice ale poetului, ci din ontologica repetabilitate a aceleiași semnificații, indiferent de obiectul contemplat. Cum pentru Cioran „a exista este un plagiat”, pentru Bacovia lumea nu e niciodată alta. Ochiul poetului distinge peste tot aceeași idee esență, imperceptibilul plumb.

Bibliografie

1. Emil Cioran, *Amurgul gândurilor*, Editura Humanitas, București, 1991, p. 44
2. Ciopraga, Constantin, *Între Ulysse Don Quijote. Reflecții despre literatură*, Editura Junimea, Iași, 1978.
3. Fanache, V., *Bacovia. Ruptura de utopia romantică*, Editura Dacia, Cluj, 1994;
4. Cimpoi, Mihai, *Secolul Bacovia*, Editura Fundației Culturale Ideea Europeană, București, 2005.